

Chandigarh – et indisk eventyr!

Af Henrik Valeur, 2011

Efter mere end 300 års britisk kolonisering kunne det rummelige og modsætningsfyldte Indien ikke længere holde sammen på sig selv. Ved selvstændigheden i 1947 spaltede det sig derfor i to, og senere tre, selvstændige nationer.

Således kom Punjab's hovedstad, Lahore, til at ligge i Pakistan, mens den del af Punjab der blev liggende i Indien kom til at mangle en hovedstad. Den første indiske premierminister, Jawaharlal Nehru, besluttede derfor, at bygge en ny.

Han fik den amerikanske arkitekt Albert Mayer, som allerede var involveret i flere andre projekter i Indien, og den noget yngre, polskfødte Matthew Nowicki, til at tegne en masterplan. Men inden de var færdige omkom Nowicki ved et flystyrt og Mayer trak sig fra projektet.

Der var dog allerede en, som var klar på at tage over.

Nehru drømte om et moderne og socialt retfærdigt Indien og hvem ville bedre kunne tegne en by der virkeliggjorde denne drøm end modernismen "fader", Le Corbusier, som også delte Nehrus socialistiske sympatier?

Mens Mayer og Nowicki's plan havde mange ligheder med de planer til nye amerikanske forstæder, som Mayer selv havde været med til at udvikle, minder Le Corbusiers "modernistiske" og "socialistiske" byplan, ironisk nok, om planen til en traditionel kinesisk kejserby (også selvom den er drejet ca. 45 grader).

Den unge indiske arkitekt

Jeg kom til Chandigarh sidste år med intentionen om at blive nogle få dage, men endte med at blive et halvt år for, blandt andet, at arbejde på en ny plan for byen.

Det var min indiske ven, Sarvdeep, som havde arrangeret at jeg overhovedet kom der til. Vi havde lært hinanden at kende i Shanghai, hvor jeg havde et arkitektkontor. Her arbejdede Sarvdeep mens han samtidig var indskrevet på Shanghais Tongji-universitet, som udvekslingsstuderende fra en tysk arkitektskole. Inden da havde han været i praktik hos et stort arkitektfirma i San Francisco.

Sarveep er en af de millioner af unge indere, som griber de muligheder globaliseringen giver dem for, at forbedre deres egen og landets fremtid.

Inden han begav sig ud i verden havde Sarvdeep studeret på Chandigarh College of Architecture og da han nu hørte, at jeg planlagde en rejse rundt i Indien, kontaktede han rektor på sin gamle skole, Pradeep Bhagat. Kort tid senere modtog jeg en officiel invitation til at holde årets "Le Corbusier Memorial Lecture".

Denne forelæsning afholdes hvert år i oktober i forbindelse med fejringen af Le Corbusiers fødselsdag i Chandigarh. Det er en ære, at holde den. Året inden (2009) blev den holdt af en af de arkitekter jeg selv beundrer, Stefano Boeri, og året efter (2011) blev den holdt af Pritzker-vinder, Eduardo Souto de Moura.

Prinsen, kejseren og de andre

Æresgæsten ved min forelæsning var en indisk prins. Han havde tidligere været minister i en anden delstat og fortalte, at der ved indsættelsesceremonien havde været en mand han havde antaget for tjener, men som viste sig også at være nyudnævnt minister. Ifølge prinsen kunne denne mand ikke engang skrive sit eget navn.

Jeg var ikke helt klar over hvad man forventede jeg skulle sige til det, men valgte at udtrykke min beundring for et land, som ikke bare regeres af de højeste (prinsen), men også af de laveste ("tjeneren").

Prinsen så noget forvirret ud. Det var bestemt ikke det han havde ment. Han havde tværtimod villet forklare hvor håbløst det politiske system i Indien er. Men jeg tænkte,

at det måske ikke er så dumt at give indflydelse til de mindre heldigt stillede, for de udgør trods alt stadig langt den største del af befolkningen.

Så kom jeg til at tænke på mig selv og mine kollegaer. Som arkitekter tilhører vi også en elite og som sådan er det der interesserer os det unikke og det perfekte. Men det er ikke det de fleste mennesker har brug for.

Det kan godt være Nehru havde forestillet sig en by, der kunne tjene som model for udviklingen i resten af Indien, men Chandigarh er ikke en by for folket. Den er først og fremmest skabt til den elite, der hørte til omkring de institutioner der lå i Lahore.

I Chandigarh blev disse institutioner samlet i et kompleks, kaldet Capitol, nord for byen. Her har Le Corbusier designet tre monumentale bygningsværker til regeringen, højesteret og administrationen. Mod nord danner Shivalik-bjergene en smuk baggrund og øst for er der anlagt en kunstig sø.

Le Corbusier havde ønsket en fjerde bygning på Capitol, nemlig guvernørpaladset, men her sagde Nehru stop. Guvernøren (senere kaldet Administratoren) er den højst rangerede person i delstaten, men han er ikke folkevalgt. På den måde ligner han lidt en kinesisk kejser.

I den kinesiske kejserby var der et nøje fastlagt socialt hierarki, som afspejlede sig i en stram byplan med retvinklede gader og firkantede bydistrikter. Længst mod nord, faktisk som en helt selvstændig by, lå kejserens palads. Bag det lå bjergene og umiddelbart syd for de offentlige institutioner og de øverste embedsmænds storladne boliger. Længere mod syd var folk fattigere og boede tættere sammen. De fattigste boede helt udenfor byen.

Den kendteste kinesiske kejserby er Chang'an. Prøv at fjern "di" i Chandigarh!

Chandigarh har den samme, næsten kvadratiske grundform, som Chang'an, og er bygget op omkring en lignende gridstruktur. Den er ganske vist ikke omkranset af en

bymur, men mange af de firkantede bydistrikter, som her kaldes sektorer, er faktisk omkranset af mure. I de nordligste bor eliten i store huse med store haver og jo længere mod syd man kommer desto tættere sammen bor folk.

De fattigste bor i slumbebyggelser, genhusningskolonier og landsbyer helt udenfor den planlagte by. De arbejder for indbyggerne i den planlagte by, men der er ikke plads til de selv kan bo der.

Man havde heller ikke tænkt på call-centre og hightech industrier, så de må også finde sig en plads i periferien. Le Corbusier havde ellers forestillet sig denne periferi, som et bredt bælte af skov og landbrug, der netop skulle forhindre byen i at sprede sig!

Der var endda sat en øvre grænse for antallet af indbyggere, nemlig 700.000. I dag er der næsten dobbelt så mange, når man tæller indbyggerne i periferien med, og i løbet af de kommende tyve år forventer man endnu en fordobling af indbyggertallet.

I vækst- og udviklingsregioner overalt i verden kan man iagttage den samme vandring mod byerne, men Chandigarh adskiller sig, ikke bare ved at den ikke ønsker at vokse, men også ved at den ikke skaber overskud. Det er ganske vist en af de rigeste byer i Indien, men dens økonomi er baseret på de offentlige institutioner, som betales af delstaterne Punjab og Haryana, og derudover er byen afhængig af økonomiske tilskud fra den indiske stat.

IT-arbejdere og slumbeboere

Udover forelæsningen skulle jeg også arrangere en tredages workshop på Chandigarh College of Architecture. Det var Le Corbusier, som havde insisteret på at få oprettet en arkitektskole, så ideerne og erfaringerne fra Chandigarh-eksperimentet kunne gives videre til kommende generationer af arkitekter. Men jeg fandt hurtigt ud af, at Le Corbusiers tanker om det nye var kommet til at skygge for det som virkelig var nyt.

Udviklingen skete ikke i den planlagte by, men i det vildtvoksende kaos omkring den, og på nettet fandt jeg et billede, som meget godt illustrerede dette. Det viste en masse

kører der gik og græssede omkring en global telecom-virksomheds supermoderne kontorbyggerier.

Jeg besluttede, at workshoppen skulle handle om dette: mødet mellem det globale og det lokale. Her, hvor billedet var taget, havde der tidligere været en skov, hvor børnene fra den nærliggende genhusningskoloni havde leget. Nu var hele skoven ryddet for, at gøre plads til en teknologipark, hvor veluddannede unge indere kunne arbejde. Og ved siden af dem, i midlertidige barakbygninger på en tom byggegrund, boede migrant arbejderne, som opførte de nye kontorbyggerier. Overfor dem, på den anden side af et jernbanespor, boede de tidligere slumbeboere i genhusningskolonien og ved siden af dem de nuværende slumbeboere. Ingen af disse fire grupper syntes at have noget med hinanden at gøre og det var så det der blev opgaven for de studerende, at skabe muligheder for og anledninger til at de kunne mødes. For *"hvis ikke vi kender og forstår hinanden hvordan kan man så forvente, at vi skal tage hensyn til og føle ansvarlighed for hinanden?"*

Vi tog derud for at snakke med dem – mere end hundrede elever og lærere fra skolen.

IT-arbejderne var venlige og glade, men de skævede hele tiden til deres ure. Alt omkring dem, inklusiv tiden, var planlagt: hvor og hvornår de skulle arbejde, spise, være sociale og dyrke motion. Og som for at understrege dette var der rullet pigtråd ud på murene omkring hvert byggeri, opsat overvågningskameraer og posteret vagter ved indgangene.

Slumbeboerne var også venlige og glade, selvom deres liv i langt højere grad var baseret på tilfældigheder, som man blandt andet kunne se det på deres huse, der, med stor opfindsomhed, var sat sammen af de forhåndenværende materialer. Men de var også fanget i en bestemt orden, hvilket blev tydeligt illustreret af kvinderne, der sad i en stor dyngede plastaffald og sorterede plastikdunke og plastikposer.

Et par ældre herrer og en dame

På skolen syntes de åbenbart det var spændende med en som kom udefra og så lidt

anderledes på det hele, så de spurgte om jeg havde lyst til at blive og det havde jeg da.

Jeg havde indtil da boet i byens officielle gæstehus, men nu kom den indiske præsident på besøg, så jeg flyttede ind på et kollegieværelse. Det var ret simpelt: en seng, en håndvask, et bord og en stol. Men det var alligevel ikke meget anderledes end det værelse præsidenten nu boede på.

Senere lejede jeg øverste etage af et hus hos en ældre herre, hr. Malhotra, som levede et meget simpelt liv og som jeg kom til at holde meget af. Midt i mylderet af travle mennesker, som dyttede aggressivt af hinanden i trafikken, og råbte og gestikulerede, syntes han at have fundet en ro, som ingen kunne rive ham ud af.

Det var lidt den samme ro jeg mødte, da jeg besøgte M. N. Sharma - det ene af de to eneste nulevende medlemmer af Le Corbusiers oprindelige team. Han havde været den første indiske stadsarkitekt i Chandigarh og fortalte han havde en god ven i Danmark han ofte havde besøgt. Det viste sig at være arkitekten - og Le Corbusier eksperten - Mogens Krustrop, som boede i den samme lille landsby jeg selv var vokset op i. Det viste sig også, at en af M. N. Sharmas gode barndomsvenner fra Lahore var ingen anden end hr. Malhotra, som jeg havde indlogeret mig hos.

Gennem arbejdet på arkitektskolen kom jeg også i kontakt med den nuværende stadsarkitekt i Chandigarh, Sumit Kaur. Og sammen med mine studerende begyndte jeg at arbejde på forskellige projekter til den nye masterplan for byen, som hun havde ansvaret for - den første siden Le Corbusiers!

Bilister, cyklister og børn som sover på vejen

I 3 dage kørte hun, hendes assistent og jeg rundt i byen i hendes lille embedsmands bil med en blinkende rød lygte på taget. Vi var blandt andet i Burail - den eneste oprindelige landsby, som har overlevet indenfor den planlagte bys grænser. Der var fyldt med liv og aktivitet i de smalle, skyggefulde og bilfrie gader. Men Sumit noterede, med stor bekymring, de mange overtrædelser af diverse regler og regulativer. Senere sagde hun dog, at man måske nok alligevel burde bevare landsbyen. Bevare den? Havde

hun da ellers tænkt sig at buldoze den?

Vi kom ud på de brede, lige veje igen, men her var ikke mindre trængsel. I Chandigarh er der næsten dobbelt så mange biler per indbygger, som i Danmark. Det er ikke bare usædvanligt fordi Indien trods alt stadig er et udviklingsland, men også fordi der normalt er færre biler per indbygger i en by end i et land.

Det kollektive transportsystem er elendigt og der er ingen grund til at tro det bliver meget bedre, selvom der muligvis vil blive foretaget store investeringer i det. For det man taler om er, at etablere en metro, hvilket ikke synes at give meget mening i en by helt uden fortætningspunkter. Med forholdsvis små midler ville man kunne skabe store forbedringer, enten med det eksisterende system af busser eller eventuelt ved at etablere et nyt med sporvogne. Men metroen har den fordel, at den er ekstrem dyr og derfor giver mulighed for en masse *kickback*. Så betyder det mindre, at de færreste indbyggere vil få gavn af den.

Og de eneste cyklister er de der ikke har råd til andet. De cykler på vejene mellem sektorerne, men hvorfor gør de egentlig det? Deres ærinder er selvfølgelig ikke ude på vejene, men inde i sektorerne. I hver sektor er der et grønt areal, som strækker sig fra nord til syd, og en markedsgade, som strækker sig fra øst til vest. Vi foreslog derfor, at åbne de grønne arealer op for cyklister og forbyde biler i markedsgaderne, så det ville blive attraktivt – og mindre farligt – at bevæge sig rundt i byen på cykel.

Vi kaldte dette projekt ”Green Streets of Chandigarh”. I Shanghai havde jeg tidligere lavet et projekt vi kaldte ”Green Streets of Shanghai”. Det gik ud på at udbygge det eksisterende net af hævede motorveje så alt biltrafik kunne fjernes fra gaderne på jordniveau, som så kunne omdannes til grønne arealer. Jeg troede det var en original ide, men nu fandt jeg ud af noget tilsvarende faktisk var blevet foreslået i Chandigarh, mange år tidligere.

Det var Aditya Prakash, som også havde været en del af Le Corbusier’s oprindelige team, den første rektor for Chandigarh College of Architecture og den eneste, som

havde turde kritisere Le Corbusiers ideer. Han havde foreslået, at hæve alle vejene imellem sektorerne. Ligesom med metroen, synes jeg det er overdrevet i en by med relativ lav tæthed. Men Aditya havde haft mange andre interessante tanker og det var en skam ingen havde lyttet til ham. Han døde for et par år siden, 85 år gammel, under en turné rundt i Indien med sin teatertrup!

Aditya havde nævnt et sted, at da han var barn sov han og de andre børn af og til ude på vejen. Vi fulgte denne tanke og foreslog, at man, som et forsøg, kunne gøre en af sektorerne helt bilfri. Hver sektor har fire adgangsveje og hvis man laver et parkeringsanlæg ved hver af disse, vil der højst være 300 meters gang fra hjemmet til bilen. Man kunne have soldrevne, elektriske rickshaws til lokal transport og fjerne det meste af den asfalt, som medvirker til overophedningen af byen.

Til gengæld for en kort gåtur til og fra bilen ville man så kunne lade sine børn løbe frit rundt udenfor, forbedre luftkvaliteten og reducere støjgenerne, nedbringe temperaturen og bidrage til bekæmpelsen af klimaforandringer.

Det var ikke det man ønskede sig i masterplan komiteen!

Men for nylig kom der en kendelse fra delstatens højesteret, som påbyder myndighederne at gøre en af sektorerne bilfri, som et forsøg!

Gartnerne

Jeg arbejdede også sammen med en lokal NGO på et forslag til at etablere vertikale køkkenhaver for de slumbeboere, som bliver genhuset i endeløse rækker af 3-4 etages lejlighedskomplekser udenfor den planlagte by. Her er landbruget stort set forsvundet og disse mennesker er derfor særlig udsatte for flukturerende fødevarepriser og afhængige af statens centrale fødevarelagre.

Men det er ikke bare landbruget, som er forsvundet fra periferien omkring Chandigarh. Det er også skoven. Til gengæld er den planlagte by faktisk et godt eksempel på hvordan man kan integrere skov i byen – også selvom det ikke var helt planlagt. Det er

en særdeles aktiv afdeling i administrationen, som har sørget for, at omkring 1/3 af byens overfladeareal i dag er dækket af træer (ganske vist noget ulige fordelt), og sammen med stadsarkitekten arbejdede vi på et forslag til at øge dette til 50%. Tænk at bo i en by som er halvt skov!

Denne tanke gjorde sig også gældende i et andet projekt jeg arbejdede på for Kamal Meattle, en "grøn" developer i Delhi. Om end det var i en anden form og skala. Kamal ville bygge verdens mest energieffektive store kontorkompleks (over 150.000 m²). Han havde mistet næsten halvdelen af sin lungekapacitet på grund af luftforureningen i Delhi og lægerne havde fortalt ham han ville dø af det hvis han ikke flyttede et andet sted hen. I stedet udviklede han, sammen med nogle ingeniører fra NASA, en meget simpel løsning, som går ud på at bruge planter til at rense og producere ren luft indendørs (fire store planter per person). Og sammen med Sarvdeep lavede jeg så et forslag til hvordan man kunne indrette kontorerne med disse planter som flytbare "vægge".

Ministeren og Gud

Jeg arbejdede også på en ide til at omdanne Capitol til et "Le Corbusier World Culture Center" for at stimulere turismen – og den lokale økonomi. Her ligger nogle af modernismens kendteste bygninger, men ingen ser dem. De er heller ikke længere tidssvarende i forhold til deres funktioner og deres afsondrede placering er kun yderligere med til at isolere byens magthavere fra byen.

Men det er svært at overtale dem der har magten til forandringer for de er naturligvis godt tilfredse med tingenes tilstand.

Spørgsmålet om forandring versus bevaring diskuterede jeg også en af de sidste dage jeg var i Chandigarh, ved et to timer langt offentligt debatarrangement, med en amerikansk professor, John Bass, og en minister i den indiske regering, Pawan Kumar Bansal.

Bansal sagde, at Chandigarh-eksperimentet var slået fejl. Efter et halvt år i byen var jeg sådan set enig, men jeg var overrasket over en minister, som selv bor dér og foran en stor forsamling af potentielle vælgere derfra, ville indrømme dette.

Men han ønskede faktisk forandringer. Desværre har de der ikke gør det en endnu større autoritet på deres side. For Le Corbusier er blevet ophøjet til en slags gud og hans ord gjort til lov. Selv nedfældede han disse love i det der kaldes ”Bekendtgørelsen om Chandigarh”, som har til formål, ”*at oplyse nuværende og fremtidige borgere i Chandigarh om de grundlæggende principper for planlægningen af byen, så de kan blive byens vogtere og redde den fra enkeltpersoners lunefulde indfald.*”

I Bekendtgørelsen siges det for eksempel, at der ikke må opføres personlige monumenter (statuer) i byen, til gengæld kan man så sige, at hele byen nu er blevet et personligt monument for Le Corbusier.

Han ville forandre verden, men ingen skulle forandre det han havde skabt!

This article may be copied or reprinted for noncommercial purposes as long as proper citation standards are observed (author, title, date).